

УВОД

Човек е способен да се наслаждава на живот, изпълнен с хармония, защото го заслужава. И когато той е уверен се чувства добре и държи живота си в ръце. Когато обективно оцени себе си в заобикалящия го свят, тогава ще може да разбере нуждите си, да прецени възможностите си и да вземе правилно решение. И това пробужда стремеж към пълноценен и носещ удовлетворение живот.

Животът предоставя много възможности, но и ситуации, за които е трудно човек да намерим подходящо обяснение и разрешение. Понякога най-големите предизвикателства за възрастните са въпросите около децата. Всяко дете има нужда от любов, топлина, безопасност и разбиране. Родителите не винаги успяват бързо да се адаптират към промените у детето. Те често не разбират мотивите за една или друга негова постъпка. У тях израства неразбиране, злоба, обида или раздразнение. А у детето се натрупват тъга, обида, вина. В тези случаи вътрешният свят на детето е застрашен от разруха. То става уязвимо и затворено.

Съвременното семейство преживява сложен етап на еволюция от традиционния модел към нов модерен. Изменения търпят вида на семейните взаимоотношения, ролите и функциите на съпрузите също се изменят, мястото на детето в семейството също. Състоянието на съвременното семейство можем да определим като кризисно. Тези процеси на изменения в семейните взаимоотношения водят след себе си ниска раждаемост, увеличаване на броя на разводите, увеличаване на броя на самотните хора. Семейството носи огромно отговорност за собственото си оцеляване и възпитанието на пълноценни граждани на обществото чрез регулиране на вътрешно семейните отношения. Заедно с традиционните функции раждане и възпитаване на децата, решавайки всекидневните проблеми семейството е призвано да бъде надеждно психическо убежище, да помага на детето да преживее трудностите в динамичните и бързоменящите се условия на съвременния живот. Мисленето на хората в посока на признаване, че имат проблем в семейството и търсенето на специализирана помощ все още не е на нужното ниво. Преди всичко помощта е насочена към превенция да предотвратяване или профилактика на тези проблеми. На семействата се оказват различни видове помощ:

- Социална;
- Психологическа;
- Педагогическа;

- Социално-педагогическа;
- Икономическа;
- Юридическа;
- Медицинска.

Всичко това се прави в името на детето. [Право](#) то на човек на здраве и щастлив живот трябва винаги да е основен принцип при подкрепата на тези, които са в нужда.

1. Консултирането в детската градина - специфични подходи и методи

Смята се, че страданията, достъпни на възрастните – като загуба на обичания обект, ревност, дефицити във взаимоотношенията, чувство за вина и други – са недостъпни за децата. Децата страдат много по – често, отколкото предполагаме, но възрастните / близките им / не винаги го разпознават. Те имат проблем да бъде чуто тяхното желание, да бъде зачетен изборът им и т. н. Когато нямат друг достъпен „ език” за това, което е в основата на тяхното страдание, децата го „ казват” чрез актове, които говорят вместо тях - като се започне от проблеми с храненето и чести боледувания, през агресивни прояви и антисоциално поведение в по – зряла възраст. / 2/

Много често децата започват да изпитват страдание при постъпване в детската градина. Този период от живота на детето е наситен с много емоции, които при определени деца имат негативен характер.

Постъпването на детето в детска градина е период, през който детето трябва да се адаптира към съвършено нови за него условия, в които то трябва да спазва определени правила. Откъсването от семейната среда, при някой деца, води до появата на известни проблеми и трудности в поведението им.

За разрешение на проблемите е необходима помощ, която трябва да бъде „подплатена” с опит и квалификация. Безусловно, детето се нуждае от специфична професионална подкрепа в трудни житейски периоди: при развод на родителите, смърт на близък, постъпване в детска градина, смяна на детска градина или училище, преживяно травмиращо събитие, при хиперактивност, дефицит на вниманието, повишена агресивност, тревожност, детски страхове, неврози и други. В този период от живота помага внимателното и разбиращо отношение към детето, с умелата подкрепа на опитен

консултант. Той помага да се открият решения за повечето проблеми чрез творчество и разбиране.

Консултирането като съветване е основен модел за оказване на помощ, който е все по-широко разпространен днес. Ролята на консултанта като съветник на други специалисти, които работят с хора - учители, възпитатели и детегледачи, а също и в бизнеса и в промишлеността, бързо нараства.

С развитието и професионализацията на консултантската дейност се разширява дейността на щатните консултанти във всички сфери и степени на образоването - от предучилищните заведения до университетите. Те трябва добре да познават образованието, да умеят да прогнозира развитието му, да притежават знания и опит в областта на междуличностните отношения, поведението и груповата динамика. При такива условия и подготовка вътрешните консултанти могат да съдействат за изменение на подобряване на взаимоотношенията и развитието на участниците в образователния и възпитателния процес. Преимуществото им е и в това, че бидейки щатни сътрудници, те притежават обширна и детайлна информация за психологическите, учебните и социалните проблеми на учащите се. Те могат и по-свободно да определят своите действия и да оперират с времето, отколкото останалият персонал, зает с регулярното провеждане на занятията. В задълженията на тези специалисти влиза редовното провеждане на различни видове тестиране и диагностика, индивидуално и групово консултиране на различните категории участници в образователния процес и особено на тези от тях, които са в състояние на кризис или дистрес, превантивна и профилактична работа по предотвратяването на подобни явления. За тази цел те търсят алтернативни методи, стратегии и интервенции, които осигуряват пълен обхват на всички участници и развитие на личността на всеки един от тях чрез по-активно въвличане в образователния процес. / 1/

Както теоретичните предпоставки, така и практическите форми на приложение на консултирането в детска възраст имат своята специфичност. Те са обусловени от самото развитие, от психическите особености в този възрастов период и от социалния статус на детето.

Трябва да се има предвид два аспекта, свързани с развитието на детето. Единият от тях се отнася до обстоятелството, че детето е индивид с все още недоразвита психична система, което го прави по уязвимо спрямо психотравматичните въздействия на средата. Другият аспект се отнася до обстоятелството, че детето е носител на потенциал, разгръщането на който в бъдеще е свързано с придобиването на все

по-големи възможности – във физически и в личностен смисъл. Тези тенденции са естествено заложили, но е необходимо те да бъдат направлявани и социално стимулирани. Затова и консултирането в тази възраст, за разлика от други възрастови периоди, е с големи изгледи за успех, ако бъдат поставени реалистични цели. Водещо място имат методите за намаляване на тревожността, създаване на чувство на доверие и самоувереност и самоконтрол. Крайна цел е изграждането на здрави личностни основи, което означава, че наред с терапевтичното въздействие се провежда и възпитателно въздействие.

Основният въпрос при консултирането на деца е: Как от многото възможни подходи и техники да се подбере най-подходящата за конкретното дете, коя ще бъде с най-висока ефективност? За да се отговори на този въпрос, е необходимо консултантът да се опира, както на собствените си наблюдения и знания, така и на информацията, получена от родителите, учителите и близките на детето, тъй като децата често биват насочвани към специализирана помощ от възрастните около тях. Тук обаче възникна друг въпрос: Доколко информацията, получена от тях, е достоверна и може ли да се опре на нея.

Друг аспект в консултативната дейност с деца е свързана с равнището на социална зрялост и психически особености на тази възраст.

Основният ориентир при всички случаи е сигурността и здравият психологически климат, който трябва да се изгради около клиента с цел по-ефективно постигане на целта и оказване на помощ в реализацията на набелязаните алтернативи. Добрият консултант трябва да познава добре и спецификата на проблемите, по които осъществява консултирането и социалнопсихологическите и възрастовите особености на клиента, да владее професионални умения за водене на консултацията. /1 /

Основните цели на консултативната работа с децата в

детската градина е:

1. Решаване на конкретния проблем, което е свързано със снемане на симптомите.
2. Превенция по отношение на възможността от възникване на определен проблем / провеждане съобразно закономерностите на възрастовото развитие/.

Консултирането в детската градина може да се разгледа като дейност, при която консултантът работи и с трета страна, за да се подпомогне клиентът. В този смисъл консултативната работа трябва да е насочена, от една страна - към детето, за да се ликвидират невротичните симптоми и да се укрепи формиращата личност, а от друга – към семейната група, с която детето е по-силно свързано. Консултацията се провежда със значимите възрастни в живота на детето – каквито са родителите и учителите. Най-често консултативната дейност е под формата на обучение на родителите и учителите на определени умения за взаимодействието с детето, като това има за цел – създаване на позитивна среда на детето.

Във връзка с по-горе изложеното, често пъти се оказва, че истинската причина за емоционалните и поведенческите проблеми на детето е отношението и поведението на хората от непосредствената му среда – а именно родителите и учителите. Основна задача на консултанта в този смисъл е да установи на кого принадлежи проблемът. Ако се окаже, че проблемът принадлежи на родителя или учителя, свързано с особеност на техния характер и неправилно от психологическа гледна точка поведение към детето, е необходимо консултантът да проведе известна консултативна дейност именно с тях. Базирайки на един основен принцип на консултацията за това, че тя е доброволна, трябва да се изисква съгласието им за това. Дори обаче да липсва „ясен проблем“ в поведението и отношението на хората от най-близкото обкръжение на детето, поради обстоятелството, че последното се намира под непосредственото въздействие на това обкръжение, е необходимо да се проведе консултативна дейност с тях, най-често под формата на тренинг за учители и родители. Тази дейност е свързана с обучението им на определени умения при взаимодействието им с детето.

Консултацията може да се реализира на няколко равнища:

- Индивидуална консултация – при нея се консултират определен брой индивиди, за които е най-висока вероятността да влияят върху развитието на определеното дете. Това може да бъде родителят или учителят на това дете.
- Групова консултация – при нея се консултира група от индивиди, които са в пряка връзка с контингент от множество клиенти. Най-често тази консултация е свързана с обучението на учители за подобряване на уменията им за осъществяване на позитивни човешки взаимоотношения, доколкото те с поведението си влияят върху множество ученици.
- Институционална консултация – при нея се консултират директорите на институции /каквото е училището/, които обслужват множество клиенти /ученици/.

Консултативния процес протича на следните етапи:

1. Подготвителен етап – на този етап се изясняват ценностите, потребностите, целите по отношение на “значимите възрастни” и институциите, които са свързани с деца. Също така се предлага, от страна на консултанта, една операционална дефиниция на консултацията като дейност.

2. Осъществяване на връзка – на този етап се осъществява консултативно взаимоотношение. Също така излага се и настоящия проблем.

3. Събиране на информация – този етап е свързан с изясняване на проблема.

4. Дефиниране на проблема – на този етап се използва информация за оценка на ситуацията за оценка с цел определяне на целите за промяна.

5. Определяне на възможностите за разрешаване на проблема – на този етап се анализира и систематизира информацията с цел намиране на най-доброто решаване на проблема. Изпълняване на план от страна на клиента.

6. Оценка – на този етап се извършва: оценяване на процеса – свързано с мониторинг на текущата дейност /напр. как учителите прилагат на практика ново придобитото в консултацията умение/; оценяване на резултатите – свързано с отчитане на крайния резултат /напр. дали прилагането на ново придобитото умение от учителите довежда до разрешаване на проблема/.

Ако крайните резултати показват, че проблемът не може да се разреши, по този начин консултативната дейност “се връща” на етап на дефиниране на проблема, и там този проблем се предефинира. След това консултацията преминава през всички следващи етапи до последния, на който отново се прави оценка на резултата.

В изследванията по психология на консултирането, които са от полза за медицински, юридически, образователни и други сфери, се обръща особено внимание върху изграждането на отношенията между консултанта и клиента, както и върху методите на консултиране, тъй като те определят неговия основен ефект.

В тази ранна възраст, когато децата не могат да осъзнаят проблема и да го формулират консултантите трябва да използват различни методи, с които могат да подпомогнат работата си с малките си клиенти.

В психологическото консултиране акцентът е върху словесното взаимодействие между консултанта и клиента, като психичните въздействия са адресирани главно към "разума". Недоразвитостта на когнитивната сфера, както и ограничената способност за словесно изразяване при децата, налага при работа с тях да се заимстват методи адресирани към несъзнателната сфера и емоциите. Един такъв метод е играта.

Играта е основен метод на взаимодействие, който се използва в детската градина. Тя е предпочитана и желана дейност от децата и широко се използва както в преднамерените ситуации, така и в непреднамерените ситуации на обучение и възпитание на децата в детската градина.

1.1 Играта като основен метод на консултиране на децата в детската градина.

Играта е основната дейност на детето. Функцията и в обикновения живот е свързана с това, че детето:

-„влиза“ в интерперсонални взаимоотношения с други деца или възрастни, което оказва влияние върху психо-социалното му развитие;

-отреагира своите чувства, защото в свободната игра, то може да изрази всички свои преживявания, като извърши поредица от независими действия;

-самоизразяване / при невъзможност за вербална експресия, поради ограниченост на когнитивни и вербални средства на тази възраст/, тъй като играта “разполага” със средства за предаване на мисли и чувства;

-проективно изразява чувства, които не осъзнава;

-справя се с вътрешните конфликти, като проигравайки ги, използва символи, които дори то самото не разбира.

Чрез използването на конкретен предмет като символ на нещо друго се научава да се справя с трудностите, като се ангажира в самоизследване. Консултантът използва играта, защото тя е определен начин за самоизразяване. Тя е естественото за детето средство за комуникация. “Манипулирайки с играчките, детето може да се разкрие по-адекватно, отколкото да изрази с думи, как се отнася към себе си, към значимите възрастни и събития в своя живот. В играта физическите, умствените и емоционалните качества на детето се включват в творчески процес. Консултирането чрез игра е динамична система на междуличностни отношения между детето и консултанта, който осигурява на детето игрови материал и създава психологически безопасна атмосфера, в която детето може да изрази и изследва собственото си Аз.

В консултацията от най-голямо значение е функцията на играта, свързана с това, че детето може да изрази чувства, да изследва отношение, когато за това не достигат вербални средства. Признава се обаче, че консултацията не трябва да се свежда само до вербална експресия и да се отричат другите форми на експресия – каквато е тази, свързана с дейността.

Играта е символичен език за самоизразяване на детето, като разкрива какво чувства то, как реагира на онова, което е преживяло, какви са желанията му, потребностите му, както и особеностите на аз-концепцията. Друга важна функция на играта в консултацията е, че в нея детето, използвайки играчки, може да направи онова, което в други ситуации би предизвикало неодобрението на възрастните. Тази независимост в действията му довежда до възникване у детето на чувства на контрол над ситуацията, което съдейства за това то да организира вътрешния си свят. В играта детето разкрива минали преживявания, “разтваряйки” ги в нови възприятия и нови модели на отношения,

като по този начин то непрекъснато се преоткрива, преразглеждайки своя аз-образ, своите възможности и измененията в отношенията си със света.

В играта изтъква Фройд, детето създава свой собствен свят, наситен с емоции. В играта детето може да направи това, което не може да направи в реалността: да изрази своя страх, безпокойство, гняв, омраза, ревност, мечти...

Когато детето преживява своята слабост, то не би искало да сподели тази слабост с другите, но в играта то би могло да изрази тази слабост по различни начини.

Трябва да се отбележи, доколкото светът на детето е свят на действия, то играта в консултацията дава възможност на консултанта да надникне в този свят.

Цели на игровата консултация

При подхода на консултиране, свързан с центрираност върху детето, фокус на третиране е по-скоро личността на детето, а не толкова неговият проблем, като основно внимание се отделя на това, то да стане по-адекватно като личност, справящо се с текущите и евентуални бъдещи проблеми. В този смисъл, съобразно този подход на консултиране целите на играта са насочени към това то:

- да развие по-положителна аз-концепция;
- да стане по-отговорно в действията и постъпките си;
- да стане по-самоуверено;
- да изработи способност за самоприемане;
- да придобие способност за самоконтрол;
- да развие вътрешен източник на оценка;
- да развие сензитивност към процеса на преодоляване на трудности;
- да развие вяра в себе си;
- да се предизвика благоприятни промени в мисленето и поведението на личността;
- да се развиват умения у детето за установяване и поддържане на оптимални хуманни междуличностни отношения;
- да се помогне на детето да излезе от депресивно състояние от различно естество;

В този смисъл консултантът не трябва да се явява в ролята на авторитет, който да решава, какво е добро за детето и какво детето трябва да мисли и чувства. В противен случай детето ще бъде лишено от възможността да открие собствената си сила и потенциал. При такъв подход, за да бъде игровата консултация успешна, не е необходимо да се посочва, че има проблем.

Резултати на играта в консултацията.

Основното, което придобиват децата в игровата консултация, не се отнася до когнитивната сфера, а по-скоро до преживяването, интуитивното познание за себе си. Могат да се изброят няколко основни резултата на игровата консултация:

- детето се научава да уважава себе си, доколкото чувства уважението на консултанта;
- от реагирайки чувствата си в присъствието на възрастния, който ги приема, детето се учи на разбирането, че тези чувства могат да бъдат приети;
- доколкото тези чувства се изразяват открито, те престават да бъдат толкова интензивни, и детето се научава да ги управлява;
- детето се научава да поема отговорност за постъпките си, което е трудно да стане в общуването с родителите, които обикновено правят нещата вместо него, лишавайки го от възможността да почувства, какво е да отговаряш за постъпките си;
- детето се научава да приема себе си на емоционално равнище, чувствайки, че не е необходимо да бъде друго, срещайки се с отношението на безусловно приемане от страна на консултанта;
- детето се научава при сблъсък с проблем, който преди това е предизвикал тревога да използва вътрешния си потенциал и да подхожда към него творчески.

Друг метод или средство, което може да използва консултантът за

откриване и справяне с проблема в този възрастов период е изкуството и по – точно детската рисунка.

1.2. Детската рисунка като метод за откриване и справяне с проблеми на децата в

детската градина.

Рисуването е предпочитано занимание за повечето деца и преобладаващ вид детско творчество в ранната възраст. То е едновременно увлекателна игра, творчески процес и демонстрация на умения и зрялост. Рисунката отразява уникалния поглед на детето за света около него. В нея то проектира себе си, своите преживявания, представи, стремежи, затова рисуващите тестове се отнасят към групата на проективните. Проективните рисуващи тестове се използват предимно за диагностика на деца.

Посредством рисуването децата изразяват това, което им е трудно да кажат с думи. Рисуващия процес е форма на невербална комуникация. Езикът на рисунката пооткрито и по-искрено от вербалния език, предава детските преживявания, защото детето рисува не само това, което вижда и знае, а преди всичко това, което чувства

Използването на детската рисунка се основава на идеята, че когато детето е насърчено да изрази своите чувства и вярвания в рисунката, това може да има развиващ ефект. Този тип консултиране включва четири цели: катарзис, самопознание, комуникация, умение.

- Катарзисът е идея, която се изразява в това, че обективирането на подтиснатите чувства има терапевтичен ефект. Например дете, което е изразило своята злоба и прикриване на враждебност към своя по-малък брат в рисунките, успява да се освободи от напрежението, породено от отрицателни чувства.

- Самопознанието изразява идеята, че рисуването дава възможност на детето да разбере своите чувства и да преодолее объркаността. За децата, които не могат словесно да изразят своите чувства, обективирането им в рисунката е особено подходящо.

- Комуникацията отразява ситуациите, в които децата не желаят да говорят за своите чувства. Децата могат да страдат, да преживяват болката от насилието, да изпитват срам и ужас, когато трябва да говорят за теми табу, да не могат да намерят подходящите думи, за да придадат своите преживявания. Те могат да се страхуват да не бъдат наказани и за това да мълчат. Децата, на които им е било забранявано да говорят, много по-лесно изразяват своите преживявания в рисунките.

- Умението отразява идеята, че след като детето започне да пресъздава определени преживявания, то ще придобие опит, който ще му помогне да постигне контрол върху тях.

Във всички случаи консултирането в образованието и по въпросите на възпитанието винаги взема предвид взаимоотношенията на родителите с и към детски, училищни и извънучилищни заведения или грижещи се и ангажирани в отглеждането на деца. /1 /

Всяко училище или детска градина трябва да има консултанти, защото са нужни със своите знания и умения, както на децата и техните семейства, така и на персонала.

Този процес вероятно ще продължи и в бъдеще, доколкото уникалният опит и знанията на специалистите- професионалисти в областта на психологопедагогическата помощ, социалната педагогика и социалната работа придобиват все по-голямо значение в сферата на образованието и социалните услуги за деца и семейства.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Няма все още цялостни самостоятелни публикации, посветени на консултирането в образованието. Проблемите на училищната психология се проучват от края на 80-те години. /1 /Психологическото консултиране е рамката, в която се търсят и намират обяснения на случващото се тук и сега, в която се търсят и намират отговори на въпроса, защо нещата се случват по един или друг начин. По пътя, който изминава заедно с клиента, има момент, в който подобно на Едип консултантът се изправя пред сфинкса и неговата загадка. Ако спре, ако се изплаши от проблема консултантът ще бъде хвърлен в пропастта на професионалната неудовлетвореност./2/ Обикновено първоначалния фокус при психологическото консултиране е около конкретен проблем или оплакване, който в хода на консултирането може да бъде преформулиран или изместен от друг – по-същностен или по-дълбок. Често тези обяснения и отговори се откриват в миналото. Така се формулира проблем на ниво, по-дълбоко от нивото на оплакванията и симптомите. Важно е да се помогне на лицето да проумее и преживее случващото се на едно друго ниво и в една друга плоскост. Психоаналитичното мислене дава на консултантът отправни точки, а не рецепти. То го препраща назад към историята на едно дете и неговите родители, за да може в определен момент от живота им да ги насърчи да продължат напред. /2/

Интензивно развиващата се теория и практика на социалната работа у нас насочва все повече специалисти към проблемите на консултирането в социалната и социалнопедагогическата сфера.

Представянето на някои чужди изследвания, модели и опит би било полезно, а неговото въвеждане и апробиране в практиката вероятно би допринесло за развиване на собствена система на консултиране в сферата на образованието в бъдеще. /1 /